

Yhteiskuntatieteiden opiskelijoiden yrittäjämäisyys työelämäarvojen valossa

Yrittäjyyden edistämisestä on tullut yliopistojen keskeinen tehtävä. Yrittäjyyskasvatusta kohdistetaan yliopistoissa myös perinteisesti epäyrittäjämäisenä pidettyyn ryhmään, yhteiskuntatieteiden opiskelijoihin. Sosiaalipsykologi Shalom H. Schwartzin arvoteorian ja opiskelijoilta kerätyn kyselyaineiston perusteella yrittäjämäiset arvot eivät ole yhteiskuntatieteiden opiskelijoille vieraita tai merkityksettömiä, mutta myös perinteistä palkkatyökulttuuria heijastavat turvallisuusarvot ovat säilyttäneet merkityksensä.

Abstrakti: doi:10.33336/aik.147998

 ”YRITTÄJYYS MIELLETÄÄN Suomessa usein yritykseksi tehdä rahaa. Mutta minun kaltaiseni yrittäjät ovat pikemmin halunneet luoda maailmaan jotain uutta ja hyödyllistä. Kunnollisen työttömyysturvan puuttuminen on aika kova realiteetti, silloin kun vastapainona ei ole halu rikastua. Jos ihmisiä patistellaan yrittäjiksi, heille pitää myös tarjota parempi taloudellinen turva.” (Pauliina Seppälä, Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan maaliskuun 2023 vaikuttaja-alumni)

Yrittäjyyden edistämisestä on tehty yliopistojen olennainen tehtävä. Sekä Euroopan unioni että taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD ovat suositelleet yliopistoille yrittäjyyskasvatukseen panostamista (European Union 2023; Lackéus 2015; ks. myös Kinnari 2020; Laalo & Jauhiainen 2019).

Yliopistoissa yrittäjyyskasvatuksella on useanlaisia tavoitteita. Sen avulla valmennetaan opiskelijoita yritysten perustamiseen ja yritystoiminnan pyörittämiseen mutta myös tukemaan heidän ”yrittäjämäisyytään”, eli proaktiivisuuden, joustavuuden ja riskintokkyvyn kaltaisia piirteitä ja ominaisuuksia, jotka ovat yritystoiminnan lisäksi hyödyllisiä nykyaikaisessa palkkatyössä (Hytönen & Ilonen 2023; Niska 2021a; Siivonen 2019). Yrittäjämäisyyden ideaalin ja sen edistämisen kautta yrittäjyys ja yrittäjyyskasvatusta koskevatkin jokaista yliopisto-opiskelijaa (Laalo & Jauhiainen 2019).

Tutkijat ja poliittiset toimijat ovat 2000-luvun alusta saakka puhuneet työelämän muutoksesta yrittäjämäisyyttä korostavaan suuntaan (esim. Silta 2004; Sitra 2011; Oksanen 2017). Kun työelämä 1900-luvulla hahmotettiin ennen kaikkea kokoaikaisiksi ja jatkuviksi palkkatyösuhteiksi, 2000-luvun

YRITTÄJÄMÄINEN YLIOPISTO-OPISKELIJA ON TYÖMARKKINOILLA PROAKTIIVINEN, JOUSTAVA JA TOIMINTAKYKYINEN.

”uusi työelämä” on hahmotettu toimintana, jota määrittävät muun muassa joustavuus ja kokeilevuus (ks. Jakonen 2014; Rintamäki 2016; Sitra 2011; Oksanen 2017). Uudessa työelämässä keskeistä yrittäjämäisyyttä on kuitenkin mahdollista lähestyä useista näkökulmista.

Aiemmissä tutkimuksissa yrittäjämäisyys on usein käsitteellistetty identiteetiksi tai subjektiviteetiksi. Yrittäjyys ja yrittäjämäisyys ovat tällöin yksilön vastauksia kysymykseen ”kuka minä olen” (Komulainen ym. 2019; Korhonen 2012; Ylöstalo 2014). Yrittäjyyteen identifioituvat yliopisto-opiskelijat näkevät yritystoiminnan itselleen luontevana ja todennäköisenä tulevaisuuden työllistymismahdollisuutena (esim. Komulainen ym. 2019).

Identiteetin ja subjektiviteetin lisäksi tutkijat ovat käsitteellistäneet yrittäjämäisyyden kulttuurisesti ihannoiduksi toimijuuden muodoksi (Laalo & Jauhainen 2019; Olakivi 2018; Pyysiäinen 2011). Yrittäjämäinen yksilö ”panelee asioita tapahtumaan”, joten yrittäjämäinen yliopisto-opiskelija on työmarkkinoilla ennen kaikkea proaktiivinen, joustava ja toimintakykyinen (Niska 2021a).

Tässä tutkimuksessa lähestymme yliopisto-opiskelijoiden yrittäjämäisyyttä uraa ja työtä koskevien tavoitteiden ja yleisten työelämäarvojen näkökulmasta. Sosiaalipsykologi Milton Rokeachin tutkimukseen pohjaten arvot käsitteellistetään tavallisesti suhteellisen pysyviksi käsityksiksi toivottavista asioista, joita yksilöt asettavat tärkeysjärjestykseen ja käyttävät hyväkseen valintoja tehdessään (Helkama 2009). Tällöin arvojen oletetaan, ainakin jossain määrin, ohjaavan myös työelämää koskevia valintoja (Jackson & Tomlinson 2019; myös Knafo & Sagiv 2004). Yrittäjämäiset työelämäarvot ei kuitenkaan ole yksiselitteinen käsite.

Vaikuttaja-alumni Pauliina Seppälä nostaa esiin kaksi yrittäjämäisiin työelämäarvoihin keskeisesti kuuluvaa seikkaa. Ensinnäkin yrittäjyyteen ja yrittäjämäiseen työhön on perinteisesti yhdistetty menestyksen ja taloudellisen voiton tavoittelu (esim. Knafo & Sagiv 2004), mutta nykyisin tunnustetaan myös sosiaalinen tai yhteiskunnallinen yrittäjyys, joka korostaa yhteiskunnallisen kehityksen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kaltaisia arvoja (Austin ym. 2006; Koskinen 2019). Yrittäjämäisenä pidetyn henkilön työelämäarvot voivat korostaa joko taloudellista voittoa tai toiminnan sosiaalista hyödyllisyyttä.

Toiseksi yrittäjyyteen ja yrittäjämäiseen työhön on perinteisesti yhdistetty henkilökohtainen muutosvalmius, autonomia ja riskinottovalmius (Niska ym. 2012; Tiikkala 2013). Yrittäjien on ajateltu olevan palkansaajia valmiimpia ottamaan riskejä ja juuri tästä syystä heidän on ajateltu olevan oikeutettuja taloudellisen voiton maksimointiin. Pienempään taloudelliseen voittoon ja vähäisempään autonomiaan tyytyvällä palkansaajilla on perinteisesti katsottu olevan oikeus taloudelliseen turvaan ja jatkuvuuteen esimerkiksi työsopimusten ja palkan muodossa (Rintamäki 2016).

Kulttuuristen mielikuvien yrittäjämäinen työnteekijä on henkilö, jonka työelämäarvoissa korostuvat haasteet, vaihtelu ja itsenäisyys. Perinteisen palkansaajan työelämäarvoissa puolestaan korostuvat vakaus ja turvallisuus. Myös sosiaaliset ja yhteiskunnalliset yrittäjät määrittyvät kulttuurisissa mielikuvissa muiden yrittäjien tavoin autonomian tarpeen motiiviksi ja riskinottokykyisiksi (esim. Hemingway 2005). Vaikka Seppälä korostaa taloudellisen turvan merkitystä, vakaus ja turvallisuus eivät ole kulttuurisesti olleet yrittäjyyteen ja yrittäjämäisyyteen yhdistettyjä arvoja (esim. Niska ym. 2012).

Yliopisto-opiskelijoita on hankala tarkastella uraan ja työhön liittyvien tavoitteiden ja arvojen suhteen yhteneväisenä ryhmänä. Esimerkiksi sosiaalipsykologi Oili-Helena Ylijoki (1998) on kirjoittanut ’akateemisista heimokulttuureista’ ja korostanut, että tieteenalat poikkeavat toisistaan muun muassa toimintatavoltaan ja jäsentensä arvoilta. Keskitymme tarkastelemaan yhteiskuntatieteiden opiskelijoita, jotka muodostavat yrittäjämäisten arvojen suhteen kiinnostavan ryhmän: heitä on perinteisesti pidetty arvojensa

PERUSARVOT OVAT TEORIASSA MERKITYKSELTÄÄN YMMÄRRETTÄVIÄ JA VERRATEN SAMANSISÄLTÖISIÄ KULTTUURISTA TOISEEN.

suhteen erityisen epäyrittäjämäisinä (esim. Avonius ym. 2016; Helkama 2009; Myyry & Helkama 2001).

Yhteiskuntatieteiden opiskelijoihin onkin kohdistettu yrittäjyyskasvatusta, joka korostaa perinteisen yrittäjyyden rinnalla sosiaalista ja yhteiskunnallista yrittäjyyttä sekä yrittäjämäisyyden ideaalia (Niska 2021a). Yliopistot tarjoavat opiskelijoilleen muun muassa työpajoja ja pieniä sijoituksia tarjoavia yrittäjyysohjelmia, mentorointia, yrittäjyysopintoja sekä projektikursseja, joilla tyypillisesti ratkotaan työelämän ja yhteiskunnan haasteista johdettuja ongelmia (esim. Helsingin yliopisto 2023; Helsinki Think Company 2023; Tampereen yliopisto 2023).

Koska yhteiskuntatieteiden opiskelijat ovat altistuneet aktiiviselle yrittäjyyskasvatukselle jo vuosikymmenen ajan, on syytä kysyä, näyttävätkö he arvojensa suhteen yhä yrittäjämäisemmiltä vai heijastavatko heidän arvojärjestyksensä ennemminkin perinteistä palkkatyökulttuuria. Tarkastelussa huomioimme yrittäjämäisyyden sekä perinteisen että sosiaalisen yrittäjyyden hengessä. Kysymme, millaisia työelämäarvoja yhteiskuntatieteiden opiskelijat pitävät tärkeinä, millaisia ulottuvuuksia heidän tärkeinä pitämistään työelämäarvoista muodostuu ja miten työelämäarvot ja ulottuvuudet suhteutuvat yrittäjämäisen toiminnan arvoihin.

YHTEISKUNTATIETEITÄ OPISKELEVIEN ARVOT

Sosiaalipsykologi Shalom H. Schwartz (1992) tunnistaa 10 universaalia perusarvoa: universalismi, hyväntahtoisuus, perinteet, yhdenmukaisuus, turvallisuus, valta, suoriutuminen, mielihyvä, virikkeisyys ja itseohjautuvuus. Perusarvot ovat teoriassa merkitykseltään ymmärrettäviä ja verraten samansisältöisiä kulttuurista toiseen, joskin niiden tärkeysjärjestys vaihtelee kulttuureittain ja yksilöittäin. Teoria erottaa

itsensä ylittämisarvot, kuten tasa-arvon ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, itsensä korostamisarvoista, kuten arvovallasta, varakkuudesta ja menestyksestä. Se myös erottaa yrittäjyyteen perinteisesti yhdistetyn henkilökohtaisen muutosvalmiuden, kuten haasteet, vaihtelun ja vapauden, perinteisesti palkkatyöhön yhdistetyistä säilyttämisarvoista, joita ovat muun muassa vakaus ja turvallisuus.

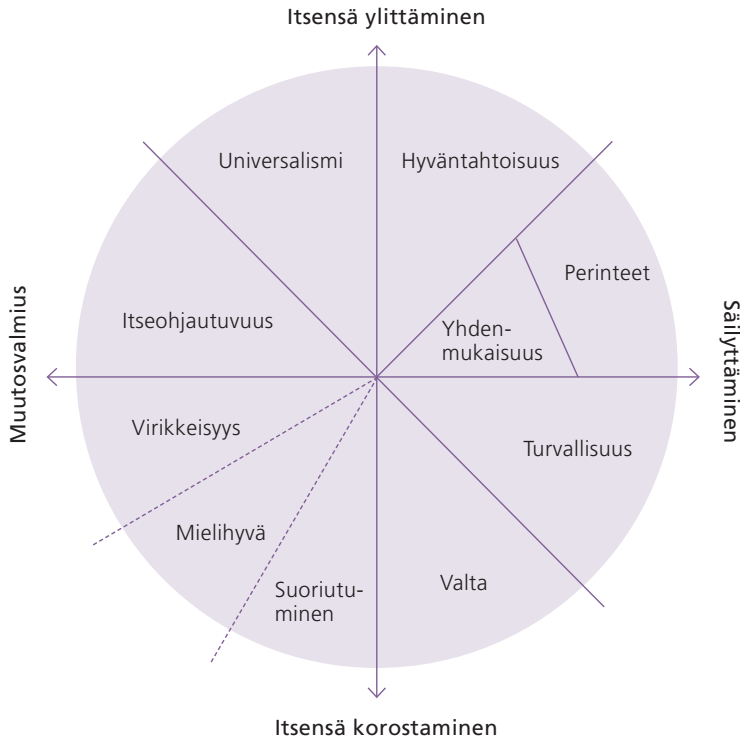
Itsensä ylittäminen sisältää perusarvoista hyväntahtoisuuden ja universalismin. Ne tarkoittavat oman lähipiirin sekä laajemmin ihmiskunnan ja luonnon hyvinvoinnin edistämistä, arvostusta ja suojelua.

Itsensä korostaminen viittaa erityisesti suoriutumiseen ja valtaan. Ne tarkoittavat henkilökohtaisen menestyksen, arvostuksen ja statuksen tavoittelua (esim. Helkama 2009).

Itsensä ylittämisen–itsensä korostamisen-ulottuvuus erottelee sosiaaliset ja yhteiskunnalliset yrittäjät perinteisistä yrittäjistä, mutta ei yrittäjämäisiä toimijoita ei-yrittäjämäisistä toimijoista. Yrittäjämäisen työntekijän arvoissa voivat korostua itsensä ylittäminen tai itsensä korostaminen. Yrittäjämäisyyden kannalta erityisen kiinnostava onkin Schwartzin teorian toinen ulottuvuus, säilyttäminen–muutosvalmius.

Säilyttäminen sisältää perusarvoista turvallisuuden, yhdenmukaisuuden ja perinteet. Ne tarkoittavat elämän tasaisuuden ja harmonisen jatkuvuuden tavoittelua sekä yhteisön odotusten ja normien seuraamista (Helkama 2009). Nämä arvot on yhdistetty nimenomaisesti perinteiseen palkkatyökulttuuriin.

Muutosvalmius viittaa itseohjautuvuuteen ja virikkeisyyteen, joihin sisältyvät muun muassa uuden luominen, omien tavoitteiden valitseminen, vapaus, uteliaisuus sekä jännittävien kokemusten ja haasteiden tavoittelu (Helkama 2009). Nämä arvot on yhdistetty nimenomaisesti yrittäjyyteen ja yrittäjämäisyyteen. Muutosvalmiusarvot ovat osa yrittäjämäisyyden ideaa, sillä sen keskiössä on sekä kyky sietää että saada aikaan muutosta ja ottaa riskejä (esim. Tiikkala 2013).

Kuvio 1. Perusarvot ja arvoulottuvuudet Schwartzin (1992) arvoteoriassa.

Schwartzin teoriassa arvot asettuvat kehälle (ks. **kuvio 1**). Ne ovat suhteessa toisiinsa siten, että toiset arvot, kuten universalismi ja hyväntahtoisuus, ovat keskenään yhteensopivia, kun taas toiset, kuten turvallisuus ja itseohjautuvuus, ovat toisilleen vastakkaisia.

Aiempien tutkimusten mukaan yhteiskuntatieteitä, erityisesti sosiaalitieteitä, opiskelevien työelämätaivoitteissa korostuvat itsensä ylittämisarvot eli muiden auttaminen ja yhteisen hyvän edistäminen. Eurooppalaiset tutkimukset osoittavat, että sosiaalitieteiden, esimerkiksi sosiaalityön, opiskelijat korostavat tavoittelevansa muiden ihmisten auttamista ja yhteiskunnallista vaikuttamista, kuten eriarvoisuuden vähentämistä ja sosiaalisten ongelmien ratkaisemista (Giurgiu & Marica 2013; Liedgren & Elvhage 2015; Myyry & Helkama 2001; Toros & Medar 2015). Itsensä korostamisarvot ovat sosiaalitieteilijöille vä-

hemmän tärkeitä. Tampereen yliopiston opiskelijoiden yhteiskunnallisia arvoja tarkastelevan TARU-projektin tutkijat ovat osoittaneet, että yrittäjyyteen perinteisesti yhdistetty ”jokainen on oman onnensa seppä” -ajattelu sai kannatusta kauppa- ja lääketieteiden opiskelijoilta mutta ei sosiaalitieteiden opiskelijoilta (Avonius ym. 2016). Samoin sosiaalipsykologit Liisa Myyry ja Klaus Helkama (2001) ovat osoittaneet, että sosiaalitieteiden opiskelijoille itsensä korostamisarvot ovat vähemmän tärkeitä kuin esimerkiksi kauppatieteiden ja tekniikan alan opiskelijoille.

Vaikka säilyttäminen–muutosvalmius on yrittäjämäisyyden keskeinen ulottuvuus, siihen on kiinnitetty opiskelijoiden arvoja koskevassa tutkimuksessa vähemmän huomiota kuin itsensä ylittämisen–itsensä korostamisen- ulottuvuuteen. Aiempien tutkimusten mukaan yliopisto-opiskelijat kuitenkin välttelevät

OPETUSMINISTERIÖ LINJASI YRITTÄJYYSKASVATUKSEN KOKO KOULUTUSJÄRJESTELMÄN OSAKSI VUONNA 2004.

riskejä ja arvostavat taloudellista turvaa ja vakaita työsuhteita (esim. Akava 2016; Bayrakova 2015; Römer-Paakkanen 2007) tai laajemmin turvallisuusarvoja (Sortheix ym. 2015).

Myös Myyry ja Helkama (2001) osoittivat, että sosiaalitieteiden opiskelijat arvostivat useita muita opiskelijaryhmiä vähemmän muutosvalmiusarvoihin kuuluvaa itseohjautuvuutta ja enemmän säilyttämisarvoihin kuuluvia perinteitä, joskin säilyttämisarvoihin kuuluva yhdenmukaisuus oli sosiaalitieteilijöille kauppatieteilijöitä ja tekniikan alan opiskelijoita vähemmän tärkeä arvo. Aiemman tutkimuksen perusteella sosiaali- ja yhteiskuntatieteitä opiskelevien työelämäarvojen voi odottaa heijastavan erityisesti itsensä ylittämistä ja säilyttämistä.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Kartoitimme opiskelijoiden työelämäarvoja kyselylomakkeella, jossa pyysimme opiskelijoita arvioimaan, ”miten tärkeitä lomakkeella esitetyt arvot ovat sinulle tehdessäsi valmistumisen jälkeisiä töitäsi koskevia valintoja”. Esitimme lomakkeella 18 arvoa, jotka muotoilimme aiemman tutkimuksen ja Schwartzin (1992) arvoteorian perusteella siten, että teorian 10 perusarvoa tulivat katetuiksi.

Esitimme seuraavat arvot arvoissa järjestyksessä: 1) mahdollisuus edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta (universalismi), 2) lyhyet työpäivät (mielihyvä), 3) työtehtävien haastavuus (virikkeisyys), 4) työ on luonteeltaan vakituista (turvallisuus), 5) mahdollisuus osoittaa omaa osaamista (suoriutuminen), 6) työ vastaa vanhempien tai suvun odotuksia (perinteet ja yhdenmukaisuus), 7) työtehtävien vaihtelevuus (virikkeisyys), 8) työn itsenäisyys (itseohjautuvuus), 9) korkeat tulot (valta), 10) säännölliset tulot (turvallisuus),

11) mahdollisuus saavuttaa yhteiskunnallista arvostusta (valta), 12) työ sopii yhteen perhe-elämän kanssa (hyväntahtoisuus), 13) työ on yhteiskunta- tai sosiaalitieteilijöille tyypillistä (perinteet ja yhdenmukaisuus), 14) mahdollisuus edistää yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemista (universalismi), 15) mahdollisuus auttaa minulle tärkeitä ihmisiä (hyväntahtoisuus), 16) mahdollisuus päättää työajoista (itseohjautuvuus), 17) hyvät etenemismahdollisuudet (suoriutuminen) ja 18) pitkät lomat (mielihyvä).

Pyysimme vastaajia arvioimaan kunkin arvon osalta asteikolla yhdestä viiteen, oliko kyseinen arvo hänelle ”ei lainkaan tärkeä”, ”jonkin verran tärkeä”, ”kohtalaisen tärkeä”, ”melko tärkeä” vai ”erittäin tärkeä”. Lisäksi vaihtoehtoina oli vastata ”en halua sanoa” tai ”en osaa sanoa” tai jättää vastaamatta.

Paperilomakkeella kerättyyn kyselyyn vastasi 256 opiskelijaa Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden ja Tampereen yliopiston yhteiskuntatutkimuksen kandidaatti- ja maisteriohjelmista. Näissä ohjelmissa opiskellaan nuorisotutkimusta, sosiaaliantropologiaa, sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikkaa, sosiaalipsykologiaa, sosiaalityötä, sosiologiaa ja sukupuolentutkimusta. Aineisto kerättiin vuosina 2016–17.

Aineistonkeruuvaiheessa yrittäjyyskasvatus oli vakiinnuttanut asemansa Helsingin ja Tampereen yliopistoissa. Opetusministeriö linjasi yrittäjyyskasvatuksen koko koulutusjärjestelmän osaksi vuonna 2004 (Opetusministeriö 2004). Tampereen yliopiston opiskelijoita palveleva yrittäjyyskasvatyksen yksikkö Y-kampus perustettiin vuonna 2012 ja Helsingin yliopiston opiskelijoita palveleva yrittäjyyskasvatyksen yksikkö Helsinki Think Company vuonna 2013. Vastaajien voi siten perustellusti olettaa opiskelleen yrittäjyyskasvatusta tarjoavassa yliopistossa.

Keräsimme aineiston yhdeksältä kurssilta. Niistä kolme suunnattiin sosiaalitieteiden kandidaattivaiheen opiskelijoille (N = 117), kaksi yhteiskuntatutkimuksen kandidaattivaiheen opiskelijoille (N = 68), kolme sosiaalitieteiden maisterivaiheen opiskelijoille (N = 54) ja yksi yhteiskuntatutkimuksen maisterivaiheen opiskelijoille (N = 17). Kukin opiskelija vastasi lomakkeeseen enintään kerran. Korostimme, että vastaaminen oli vapaaehtoista. Lomakkeella ei kerätty henkilötietoja eikä kysytty vastaajan ikää tai sukupuolta.

SUhteellisista TÄrkeyseroista huolimatta useimmat arvot olivat vastaajille tärkeitä.

Tulososiossa tutkimme ensin arvojen tärkeysjärjestystä vastaajille vertailemalla vastausten keskiarvoja ja keskihajontoja. Tämän jälkeen esitämme arvovastauksille tehdyn eksploratiivisen faktorianalyysin selvittääksemme, millaisia ulottuvuuksia arvovastauksista muodostuu. Faktorointimenetelmänä käytimme pääakselifaktorointia (*principal axis factoring*) ja vinorotaatiota (Promax, Kappa = 4). Pääakselifaktorointia käytimme, sillä se sietää muita tavanomaisia menetelmiä paremmin muuttujien poikkeamia normaalijakaumasta (Costello & Osborne 2019; Watkins 2018).

Monet lomakkeen arvomuuttujien vastausjakaumat ovat vasemmalle vinoja, sillä suhteellisista tärkeyseroista huolimatta useimmat arvot olivat vastaajille tärkeitä – kuten arvot yleensä ovat. Sisällytimme faktoriratkaisuun faktorit, joiden ominaisarvo oli yli yksi, ja jotka eri faktoreiden ominaisarvoja vertailevan *scree plot* -tarkastelun perusteella lisäsivät selvästi faktoriratkaisun selitysosuutta; menetely tuotti samalla sisällöllisesti mielekkään ratkaisun. Valitsimme vinorotaation, koska Schwartzin arvoteorian perusteella oletimme, että arvoulottuvuudet korreloivat keskenään (ks. **kuvio 1**). Sensitiivisyystarkasteluissa eri faktorointi- ja rotaatiomenetelmät, mukaan lukien suorakulmainen rotaatio, tuottivat keskenään samankaltaisia tuloksia.

Faktorianalyysissä mukana olivat vain vastaajat, jotka vastasivat jokaiseen lomakkeen 18 arvoon (N = 210). Sensitiivisyystarkasteluna mallinsimme faktorianalyysin myös siten, että korvasimme yksittäisten vastausten puuttuvat tiedot kyseisen arvon keskiarvolla aineistossa. Tulokset eivät muuttuneet. Muodostimme faktoreille voimakkaimmin latautuneista (> 0,40) muuttujista, eli niin sanotuista kärkimuuttujista, keskiarvomuuttujat, joiden keskiarvot ja korrelaatiot tutkimme. Laskimme keskiarvomuuttujat vastaajille, jotka vastasivat

yli puoleen kunkin keskiarvomuuttujan osioista (N = 253–256). Vaikka aineistonkeruumme ei perustu todennäköisyysotantaan, raportoimme korrelaatiokertoimien tilastolliset merkitsevyydet; niitä tulee pitää suuntaa antavina. Teimme kaikki analyysit SPSS 29 -tilasto-ohjelmalla.

TULOKSET

Arvovastausten keskiarvoja, keskihajontaa ja vastaajamääriä tulkittaessa (**taulukko 1**) vastaajille keskimäärin tärkeimpänä lomakkeen arvoista näyttäytyi ”mahdollisuus osoittaa omaa osaamista”, jonka teoreettisesti luokittelimme itsensä korostamisarvoihin. Muista itsensä korostamisarvoista tärkeimpiä olivat ”hyvät etenemismahdollisuudet” (7.), ”korkeat tulot” (13.) ja ”mahdollisuus saavuttaa yhteiskunnallista arvostusta” (14.).

Neljästä itsensä korostamisarvosta kaksi tärkeintä lukeutui teoreettisesti suoriutumisarvoihin, kaksi vähiten tärkeää valta-arvoihin. Vaikka vastaajille tärkein yksittäinen arvo lukeutui itsensä korostamisarvoihin, itsensä ylittämisarvot olivat heille keskimäärin tärkeimpiä – kuten yhteiskuntatieteiden opiskelijoille aiemmassakin tutkimuksessa. ”Mahdollisuus edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta” näyttäytyi keskimäärin toiseksi tärkeimpänä arvona. Muista itsensä ylittämisarvoista tärkeimpiä olivat ”mahdollisuus edistää yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemista” (4.), ”mahdollisuus auttaa minulle tärkeitä ihmisiä” (8.) ja ”työ sopii yhteen perhe-elämän kanssa” (9.). Neljästä itsensä ylittämisarvosta kaksi tärkeintä lukeutui teoreettisesti universalismiarvoihin, kaksi vähemmän tärkeää hyväntahtoisuusarvoihin.

Säilyttämisen–muutosvalmiuden-ulottuvuudella tärkeimpänä arvona näyttäytyi säilyttämisarvoihin, täsmällisemmin turvallisuusarvoihin, teoreettisesti lukeutuva ”säännölliset tulot” (3.). Niin ikään turvallisuusarvoihin lukeutuva ”työ on luonteeltaan vakituista” sijoittui listan keskivaiheille sijalle 10. Molemmat arvot voidaan lukea perinteisen palkkatyökulttuurin arvoiksi. Muista säilyttämisarvoista perinteisiin tai yhdenmukaisuuteen teoreettisesti viittaavat ”työ on yhteiskunta- ja sosiaalitieteilijöille tyypillistä” (16.) ja ”työ vastaa vanhempien tai suvun odotuksia” (18.)

Taulukko 1. Arvojen keskiarvot (asteikolla 1 = "ei lainkaan tärkeä", 5 = "erittäin tärkeä"), keskihajonnat ja vastaajamäärät.

Arvo	Keskiarvo	Keski-hajonta	Vastausten lkm
1. Mahdollisuus osoittaa omaa osaamista (IK)	4,4	0,8	256
2. Mahdollisuus edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta (IY)	4,1	1,0	255
3. Säännölliset tulot (S)	4,1	0,8	256
4. Mahdollisuus edistää yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemista (IY)	4,1	1,0	254
5. Työtehtävien haastavuus (M)	3,7	0,8	253
6. Työtehtävien vaihtelevuus (M)	3,7	0,9	255
7. Hyvät etenemismahdollisuudet (IK)	3,7	1,0	255
8. Mahdollisuus auttaa minulle tärkeitä ihmisiä (IY)	3,6	1,1	246
9. Työ sopii yhteen perhe-elämän kanssa (IY)	3,5	1,2	245
10. Työ on luonteeltaan vakituista (S)	3,5	1,1	251
11. Työn itsenäisyys (M)	3,3	1,0	254
12. Mahdollisuus päättää työajoista (M)	3,2	1,0	252
13. Korkeat tulot (IK)	2,9	1,0	255
14. Mahdollisuus saavuttaa yhteiskunnallista arvostusta (IK)	2,8	1,1	248
15. Pitkät lomat	2,6	1,0	251
16. Työ on yhteiskunta-/sosiaalitieteilijöille tyypillistä (S)	2,5	1,2	247
17. Lyhyet työpäivät	2,2	0,9	247
18. Työ vastaa vanhempien/suvun odotuksia (S)	1,4	0,7	256

IK = itsensä korostaminen IY = itsensä ylittäminen S = säilyttäminen M = muutosvalmius

sijoittuivat listan loppupäähän. Aiemmassakaan tutkimuksessa yhteiskuntatieteiden opiskelijat eivät pitäneet perinteitä tai yhdenmukaisuutta erityisen tärkeänä (Myrsky & Helkama 2001).

Muutosvalmiusarvoista vastaajille tärkeimpinä näyttäytyivät virikkeisyysarvot "työtehtävien haastavuus" (5.) ja "työtehtävien vaihtelevuus" (6.) ja vasta tämän jälkeen itseohjautuvuusarvot "työn itsenäisyys" (11.) sekä "mahdollisuus päättää työajoista" (12.). Näiden arvojen voidaan ymmärtää viittaavan yrittäjämäisyyteen. Yrittäjämäisyyteen viittaavat arvot, erityisesti virikkeisyys mutta myös itseohjautuvuus, olivat vastaajille huomattavasti tärkeämpiä kuin perinteisiin tai yhdenmukaisuuteen viittaavat arvot, mutta eivät aivan yhtä tärkeitä kuin tulojen säännöllisyys.

Mielihyväärvot eivät teoreettisesti kuulu sen paremmin itsensä korostamisen–itsensä ylittämisen–kuin säilyttämisen–muutosvalmiuden–ulottuvuuteen. Ne sijoittuivat vastaajien arvojärjestyksen loppupäähän: "pitkät lomat" sijalle 15 ja "lyhyet työpäivät" sijalle 17.

Rotaation jälkeen faktorianalyysi tuotti viisi ominaisarvoltaan lähes yhtä vahvaa faktoria, jotka selittivät 43 prosenttia muuttujien vaihtelusta (**taulukko 2**). Ensimmäiselle faktorille voimakkaimmin latautuivat perinteisen palkkatyökulttuurin arvoiksi tulkittavissa olevat "säännölliset tulot", "työ on luonteeltaan vakituista" ja "työ sopii yhteen perhe-elämän kanssa" sekä hieman heikommin "mahdollisuus auttaa minulle tärkeitä ihmisiä". Kahden kärkiarvon mukaan

OMAN OSAAMISEN OSOITTAMINEN NÄYTTÄYTYI TOIMINTANA, JONKA YHTEYTEEN LYHYET PÄIVÄT JA PITKÄT LOMAT EIVÄT VÄLTÄMÄTTÄ SOVI.

nimesimme faktorin säilyttämisarvoiksi, vaikka teoreettisesti tarkasteltuna kaksi seuraavaksi voimakkaimmin latautunutta arvoa olivat aiemmassa luokittelussamme hyväntahtoisuusarvoja. Schwartzin mallissa hyväntahtoisuusarvot sijaitsivat säilyttämisarvojen vieressä (ks. **kuvio 1**), eli arvojen taustalla olevat motivaatiot ovat samansuuntaiset (esim. Helkama 2015). Korrelaatiot ovat yleensä suurimmitaan juuri naapuriarvojen välillä, joten havaitut faktorialaukukset ovat teoreettisesti ymmärrettäviä.

Toiselle faktorille voimakkaimmin latautuivat yhteiskuntatieteiden opiskelijoille tärkeät universalismiarvot: ”mahdollisuus edistää yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemista” ja ”mahdollisuus edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta” sekä – heikommin – ”mahdollisuus auttaa minulle tärkeitä ihmisiä” ja ”työ on yhteiskunta- ja sosiaalitieteilijöille tyypillistä”. Kärkimuuttujien mukaan nimesimme faktorin itsensä ylittämisarvoiksi. Tälle ja säilyttämisarvoille latautunut arvo ”mahdollisuus auttaa minulle tärkeitä ihmisiä” oli selvästi monitulkintainen, mistä kertovat myös runsaat puuttuvat vastaukset (**taulukko 1**). Teoreettisesti luokittelimme arvon hyväntahtoisuusarvoksi, mutta se on mahdollista tulkita paitsi henkilökohtaisesta lähipiiristä huolehtimiseksi (hyväntahtoisuus) myös esimerkiksi yhteiskunnallisten vähemmistöjen eteen tehtäväksi työksi (universalismi). Schwartzin mallissa universalismi ja hyväntahtoisuus kuuluvat molemmat itsensä ylittämisarvoihin.

Aiemmin tulkitsimme ”työ on yhteiskunta- ja sosiaalitieteilijöille tyypillistä” -arvon perinteitä korostavaksi säilyttämisarvoksi. Sen latautuminen samalle faktorille itsensä ylittämisarvojen kanssa on kuitenkin ymmärrettävää, koska itsensä ylittämistä

usein pidetään yhteiskunta- ja sosiaalitieteilijöille tyypillisenä.

Kolmannelle faktorille voimakkaimmin latautuivat ”työtehtävien haastavuus”, ”työn itsenäisyys”, ”työtehtävien vaihtelevuus”, ”mahdollisuus osoittaa omaa osaamista” sekä vähemmän voimakkaasti ”mahdollisuus päättää työajoista”. Nimesimme faktorin muutosvalmiusarvoiksi. Siihen sisältyvät arvot on mahdollista tulkita yrittäjämäisyyteen viittaaviksi. Aiemmin luokittelimme ”mahdollisuuden osoittaa omaa osaamista” suoriutumisarvoksi.

Arvot teoreettisesti suoriutumisarvot eivät ole yksiselitteisesti muutosvalmiusarvoja, mutta eivät myöskään muutosvalmiusarvoille ristiriitaisia arvoja. Suoriutuminen ja virikkeisyys sijaitsivat Schwartzin mallissa lähekkäin toisiaan. Niiden välissä on vain mielihyvä (ks. **kuvio 1**). Näiden arvojen taustalla olevat motivaatiot ovat siis samansuuntaisia. Lisäksi Helkama (2015, 93–94) kirjoittaa suoriutumisesta ja itseohjautuvuudesta ”sukulaisarvoina”, joita yhdistää kilpailullisuus: itseohjautumisen motivoimassa toiminnassa korostuu kilpailu itsensä kanssa, suoriutumisen motivoimassa toiminnassa kilpailu muiden kanssa. Näidenkin arvojen taustalla olevat motivaatiot ovat siis samansuuntaisia, ja kumpikin sopii yrittäjämäisyyden kulttuuriseen ihanteeseen.

Neljännelle faktorille voimakkaimmin latautuivat ”mahdollisuus saavuttaa yhteiskunnallista arvostusta”, ”hyvät etenemismahdollisuudet” ja ”korkeat tulot”, jotka ovat teoreettisesti itsensä korostamisarvoja. Nimesimme faktorin itsensä korostamisarvoiksi.

Viidennelle faktorille latautuivat voimakkaimmin mielihyväarvot ”lyhyet työpäivät” ja ”pitkät lomiat” sekä itseohjautuvuusarvo ”mahdollisuus päättää työajoista”, joka näin ollen latautui kahdelle faktorille. On sisällöllisesti ymmärrettävää, että mahdollisuus päättää työajoista kytkeytyi opiskelijoiden vastauksissa itseohjautuvuuden ja yrittäjämäisyyden lisäksi lyhyisiin työpäiviin ja pitkiin lomiin. Nimesimme faktorin mielihyväarvoiksi. ”Mahdollisuus osoittaa omaa osaamista” korreloi negatiivisesti mielihyväarvojen kanssa; monille yhteiskuntatieteilijöille oman osaamisen osoittaminen näyttäytyi toimintana, jonka yhteyteen lyhyet päivät ja pitkät lomiat eivät välttämättä sovi.

Taulukko 2. Faktorianalyysin tulokset (N = 210). Rotatoitu malli (*pattern matrix*). Taulukossa on raportoitu vain faktorilataukset, jotka ovat suuruudeltaan vähintään 0,3 (poikkeuksena ”työ vastaa vanhempien/suvun odotuksia”, jonka raja-arvona 0,20). Keskiarvomuuttujiin sisällytetyt osiot lihavoitu.

Arvo	Säilyttäminen	Itsensä ylittäminen	Muutosvalmius	Itsensä korostaminen	Mielihyvä	Kommunaliiteetti
Säännölliset tulot (S)	0,74					0,57
Työ on luonteeltaan vakituista (S)	0,68					0,49
Työ sopii yhteen perhe-elämän kanssa (IY)	0,57					0,35
Mahdollisuus edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta (IY)		0,80				0,64
Mahdollisuus edistää yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemista (IY)		0,78				0,62
Mahdollisuus auttaa minulle tärkeitä ihmisiä (IY)	0,37	0,41				0,34
Työ on yhteiskunta-/sosiaali-tieteilijöille tyypillistä (S)		0,36				0,19
Työtehtävien haastavuus (M)			0,60			0,41
Työn itsenäisyys (M)			0,56			0,35
Työtehtävien vaihtelevuus (M)			0,51			0,22
Mahdollisuus osoittaa omaa osaamista (IK)			0,50		-0,32	0,42
Mahdollisuus saavuttaa yhteiskunnallista arvostusta (IK)				0,72		0,40
Hyvät etenemismahdollisuudet (IK)				0,61		0,60
Korkeat tulot (IK)				0,58		0,65
Työ vastaa vanhempien/suvun odotuksia (S)				(0,20)		0,14
Lyhyet työpäivät					0,68	0,45
Pitkät lomiat					0,59	0,46
Mahdollisuus päättää työajoista (M)			0,4		0,48	0,45

”Työ vastaa vanhempien ja suvun odotuksia” -arvo ei latautunut voimakkaasti yhdellekään faktorille. Teoreettisesti tulkitimme arvon perinne- ja yhdenmukaisuus- eli säilyttämisarvoksi, mutta faktorianalyysissä arvo latautui parhaiten itsensä korostamiskategorialle. Lataus on heikko, mutta ainakin pieni osa yhteiskuntatieteiden opiskelijoista tuntui tulkinneen, että juuri tämän faktorin arvot, kuten ”korkeat tulot”, ”hyvät etenemismahdollisuudet” ja ”mahdollisuus saavuttaa yhteiskunnallista arvostusta”, vastaa-

vat jossain määrin ”vanhempien ja suvun odotuksia”.

Keskiarvomuuttujien vertailu vahvistaa sen, että itsensä ylittämisarvot olivat vastaajille keskimäärin tärkeimpiä arvoja, tosin muutosvalmius- ja säilyttämisarvot olivat likipitään yhtä tärkeitä (**taulukko 3**). Itsensä ylittämisarvot eivät korreloineet yhdenkään toisen arvoulottuvuuden kanssa. Se, ettei itsensä ylittäminen korreloinut negatiivisesti edes itsensä korostamisen kanssa, on jossain määrin Schwartzin teorian vastaista. Opiskelijoille tärkeät itsensä ylittämisarvot oli heidän

Taulukko 3. Arvoulottuvuuksia kuvaavien keskiarvomuuttujien keskiarvot, keskihajonnat, Cronbachin alfat ja korrelaatiot (Pearson).

Yläteema	Keskiarvo	Keskihajonta	Cronbachin alfa	Vastusten lkm	Korrelaatiot (N = 251–255)			
					2.	3.	4.	5.
1. Itsensä ylittäminen	3,9	0,79	0,67	254	0,03	0,02	0,00	0,08
2. Muutosvalmius	3,8	0,58	0,61	256		0,15*	0,40**	0,15*
3. Säilyttäminen	3,7	0,79	0,64	255			0,24**	0,17**
4. Itsensä korostaminen	3,1	0,79	0,68	255				0,23**
5. Mielihyvä	2,7	0,71	0,60	253				

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

valinnoissaan mahdollista yhdistää kaikkiin muihin arvoihin, myös sekä yrittäjämäisyyteen (muutosvalmius) että perinteisen palkkatyökulttuurin arvoihin (säilyttäminen).

Jossain määrin Schwartzin teorian ja omien olettamusten vastaisesti muutosvalmiusarvot ja säilyttämisarvot korreloivat myös keskenään positiivisesti, joskin heikosti (**taulukko 3**). Opiskelijoiden oli siis mahdollista ja jopa todennäköistä tavoitella muutosta ja säilyttämistä yhtä aikaa, mikä näkyy aineistossa myös siten, että molempiin ulottuvuuksiin kuuluvat arvot olivat useimmille vastaajille vähintään kohtalaisen tärkeitä (ks. **taulukko 1**). Kaiken kaikkiaan faktoreiden kärkimuuttujista muodostettujen arvoulottuvuuksien väliset korrelaatiot olivat kuitenkin maltillisia, joskin enimmäkseen tilastollisesti merkitseviä, lukuun ottamatta muutosvalmiuden suhteellisen voimakasta korrelaatiota itsensä korostamiseen. Muutosvalmiusarvot yhdistettynä itsensä korostamisarvoihin on usein nähty perinteisinä yrittäjyysarvoina (esim. Knafo & Sagiv 2004; Licht & Siegel 2006; Niska & Vesala 2016).

POHDINTA

Opiskelijoiden yrittäjyyden ja yrittäjämäisyyden edistäminen on yliopistojen keskeisiä tehtäviä. Tarkastelemme tutkimuksessamme yliopisto-opiskelijoiden

yrittäjämäisyyttä arvojen näkökulmasta. Koska yliopisto-opiskelijoita ei voi tarkastella työtä koskevien arvojen suhteen yhteneväisenä ryhmänä (esim. Ylijoki 1998), keskityimme yhteiskuntatieteitä opiskelevien arvoihin. Heidän yrittäjämäisyytensä on kiinnostava tutkimuskohde, sillä aiempien arvotutkimusten mukaan he muodostavat erityisen epäyrittäjämäisen ryhmän (Avonius ym. 2016; Helkama 2009; Myyry & Helkama 2001). 2000-luvulla tähän ryhmään on kuitenkin kohdistettu aktiivista yrittäjyyskasvatusta (esim. Niska 2021a), joten on aiheellista kysyä, näyttävätkö yhteiskuntatieteiden opiskelijat arvoiltaan aiempaa yrittäjämäisemmiltä vai heijastavatko heidän arvovalintansa edelleen perinteisen palkkatyökulttuurin hyveitä, erityisesti vakautta ja taloudellista turvaa.

'Yrittäjämäiset arvot' on mahdollista ymmärtää kahdella tavalla. Ensinnäkin perinteisesti yrittäjyys on yhdistetty taloudellisen voiton tavoitteluun sekä työn autonomiaan (esim. Niska & Vesala 2016). Toiseksi perinteisen yrittäjyyskuvan rinnalle on rakentunut sosiaalisen tai yhteiskunnallisen yrittäjyyden idea, johon yhdistetään ennemminkin sosiaalisen ja yhteiskunnallisen hyvinvoinnin edistäminen – ja autonomia työssä (esim. Hemingway 2005). Schwartzin (1992) arvoteoriaan suhteutettuna yrittäjämäisyys voi siten merkitä joko itsensä korostamisen ja henkilökohtaisen muutosvalmiuden tärkeyttä (Licht & Siegel 2006) tai sosiaalisen yrittäjyyden hengessä

MUOTOSVALMIUSARVOISTA KOROSTUIVAT VIRIKKEISYYSARVOT, KUTEN TYÖTEHTÄVIEN HAASTAVUUS JA VAIHTELEUVUUS.

itsensä ylittämisen ja henkilökohtaisen muutosvalmiuden tärkeyttä. Säilyttämisarvoja sitä vastoin on vaikea yhdistää kumpaankaan yrittäjyyden kulttuuriseen ideaan.

Aineistonäytteemme opiskelijat korostivat itsensä ylittämistä selvästi enemmän kuin itsensä korostamista. Havainto ei yllätä vaan tukee aiempia arvotutkimuksia, joiden mukaan yhteiskuntatieteiden opiskelijoiden arvoalinnat heijastavat erityisesti itsensä ylittämistä (esim. Liedgren & Elvhage 2015; Myyry & Helkama 2001). Itsensä korostaminen oli aineistomme opiskelijoille keskimäärin vain kohtalaisen tärkeää. Opiskelijanäytteemme arvoalinnat eivät siis heijasta ainakaan perinteistä yrittäjyyskuvaa, jossa korostuvat taloudellisen voiton tavoittelu ja autonomia työssä.

Sosiaalisen yrittäjyyden idean näkökulmasta opiskelijoiden yrittäjämäisyys on astetta monitulkintaisempi. Opiskelijat korostivat itsensä ylittämistä, mutta arvioivat säilyttämisen, esimerkiksi säännölliset tulot, ja muutosvalmiuden, kuten työtehtävien haastavuuden, suunnilleen yhtä tärkeiksi.

Säilyttämisarvojen korostuminen aineistonäytteessämme ei yllätä, korostuuhan suomalaisten arvoalunnoissa säilyttäminen itsensä ylittämisen lisäksi aiempien tutkimusten mukaan (esim. Helkama 2012; Koivula 2008; Sorvali ym. 2022). Samoin aiemmat yliopisto-opiskelijoita tarkastelevat tutkimukset osoittavat, että opiskelijat arvostavat vakautta ja taloudellista turvaa (esim. Akava 2016; Bayrakova 2015; Römer-Paakkanen 2007; Tonttila 2010). Säilyttämisarvoihin kuuluvan turvallisuuden tarpeen on myös esitetty korostuvan uhkaavissa yhteiskunnallisissa tilanteissa (Helkama 2018; myös Finell & Olakivi 2012). Työelämän muutos ja kokemus työmarkkinoiden epävarmuuden lisääntymisestä on

mahdollista nähdä tällaisena uhkaavana tilanteena, joka osaltaan selittää säilyttämisarvojen korostumista.

Kiinnostavaa ja jopa jossain määrin yllättävää on muutosvalmiusarvojen suosio yhteiskuntatieteiden opiskelijoiden keskuudessa. Aineistonäytteessämme muutosvalmiusarvot olivat vastaajille yhtä tärkeitä kuin säilyttämisarvot. Yksittäisiin arvomuuttujiin kohdistuvan tarkemman tarkastelun perusteella opiskelijat korostivat kuitenkin turvallisuutta, esimerkiksi säännöllisiä tuloja ja vakituista työtä, ohi itseohjautuvuuden, esimerkiksi työn itsenäisyyden ja mahdollisuuden päättää työajoista, kun taas muutosvalmiusarvoista korostuivat erityisesti virikkeisyysarvot, kuten työtehtävien haastavuus ja vaihtelevuus. Mikäli itseohjautuvuutta ja valmiutta taloudellisiin riskeihin pidetään yrittäjämäisyyden ytimenä, näytteemme opiskelijoita voi aiemman tutkimuksen mukaisesti pitää arvojen suhteen ennemmin perinteisinä palkkatyöntekijöinä kuin yrittäjämäisinä työelämätoimijoina.

Yrittäjämäisyyteen yleisesti liitetyt muutosvalmiusarvot eivät kuitenkaan olleet näytteemme opiskelijoille vieraita tai epämieluisia. Heille tärkein arvo, ”mahdollisuus osoittaa omaa osaamista”, korreloi voimakkaimmin muutosvalmiusarvojen kanssa, joten heidän arvoalintansa on mahdollista yhdistää perinteiseen palkkatyökulttuuriin mutta myös sosiaalisen tai yhteiskunnallisen yrittäjämäisyyden ideaan. Keskiarvojen lisäksi arvoulottuvuuksien korrelaatiot viittasivat siihen, että usein samatkin vastaajat arvioivat sekä muutosvalmiusarvot että säilyttämisarvot yhtä aikaa tärkeiksi, joskaan eivät välttämättä täsmälleen yhtä tärkeiksi. Monen opiskelijan toiveissa ovat säännölliset tulot ja vakituinen työ, mutta turvan lisäksi useimpien toivetyöhön liittyy haasteita ja vaihtelua, mahdollisuus osoittaa omaa osaamista ja tunne siitä, että työssä on mahdollista edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta (ks. myös Niska 2023). Löytävätkö opiskelijat tällaisia töitä, on yhteiskunnallisesti merkittävä kysymys.

Kasvatustieteilijä Kaisa Hytösen ja kauppatieteilijä Sanna Ilosen (2023) tutkimuksen tavoin tutkimuksemme lisää ymmärrystä opiskelijoiden yrittäjämäisyydestä tarjoten tietoa, jota voidaan hyödyntää yliopistoissa toteutettavan yrittäjyyskasvatuksen kehittämässä. Vaikka tutkimuksemme vastaajat ilmaisivat muutosvalmiutta, moni heistä todennäköisesti

MYÖS PERINTEISEN PALKKATYÖKULTTUURIN ARVOT NÄYTTÄYTYVÄT MONILLE OPISKELIJOILLE MYÖNTEISINÄ.

allekirjoittaisi vaikuttaja-alumni Pauliina Seppälän toiveen: ”Jos ihmisiä patistellaan yrittäjiksi, heille pitää myös tarjota parempi taloudellinen turva” (Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta 2023).

Tutkimuksessamme on monia rajoitteita, joista tärkein koskee aineistoamme. Kyselylomakkeemme ei mukaillut Schwartzin itsensä käyttämiä mittareita, ja lomakkeen muotoilut luonnollisesti vaikuttavat tuloksiin. Tämä saattaa osaltaan selittää arvoulottuvuuksien teoriasta poikkeavia, lähes kauttaaltaan positiivisia korrelaatioita. Positiiviset korrelaatiot selittyivät osin sillä, että vastaajat, jotka käyttivät asteikon ylä- tai alapäätä yhden arvoulottuvuuden arvioimiseen, käyttivät asteikon ylä- tai alapäätä todennäköisesti myös muiden arvoulottuvuuksien arvioimiseen. Näin vastaukset eri arvoulottuvuuksiin korreloivat keskenään positiivisesti. Useimmat vastaajat pitivät silti samanaikaisesti tärkeinä moniin eri arvoulottuvuuksiin viittaavia arvoja.

On mahdollista kuvitella toisella tavalla muotoillut muutosvalmiusarvot, jotka olisivat saattaneet puhutella yhteiskuntatieteiden opiskelijoita käyttämiämme muutosvalmiusarvoja voimakkaammin. Tällaisia saattaisivat olla esimerkiksi ”mahdollisuus vaikuttaa omiin työskentelytapoihin” tai ”mahdollisuus kehittyä työssä”. Muiden vaihtoehtojen sisällyttäminen lomakkeeseen ei kuitenkaan olisi tehnyt tyhjäksi sitä havaintoa, että myös perinteisen palkkatyökulttuurin arvot näyttävät monille opiskelijoille myönteisinä. Kyselylomakkeessa muotoiluvaihtoehtoja on aina rajallinen määrä. Tässä tutkimuksessa pyrimme huomioimaan muotoilujen rajoituksia tarkastelemalla yksityiskohtaisesti sekä yksittäisiä arvo-

ja että niiden faktoroitumista. Faktorianalyysi tuotti myös yllättäviä mutta silti ymmärrettäviä havaintoja, mikä vahvisti luottamustamme tulkintoihimme – aineiston rajoitusten puitteissa.

Aineiston suhteellisen pienen koon ja mukavuusotannan vuoksi tulokset eivät ole yleistettävissä suomalaisiin yhteiskuntatieteiden opiskelijoihin. Sosiaalitieteiden opiskelijat ovat aineistossa yliedustettuina muihin yhteiskuntatieteisiin verrattuna. Aineisto muodostaa kuitenkin kiinnostavan näytteen opiskelijoiden arvovalinnoista erityisesti Helsingin ja Tampereen yliopistoissa.

Emme keränneet vastaajien taustatietoja. Aiemmissä tutkimuksissa muun muassa iän ja sukupuolen on kuitenkin huomattu vaikuttavan vastaajien arvovalintoihin (esim. Sorvali ym. 2022). Tulevaisuudessa olisikin kiinnostavaa tarkastella laajemmalla aineistolla, miten sukupuoli, ikä tai vaikkapa perhetausta mahdollisesti vaikuttavat opiskelijoiden työelämäarvoihin ja niiden näkökulmasta tulkittuun yrittäjämäisyyteen.

MIIRA NISKA

VTT, dosentti, yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto

 <https://orcid.org/0000-0003-1494-2245>

MINNA PAANASALO

YTM, väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto

 <https://orcid.org/0009-0007-0019-1408>

ANTERO OLAKIVI

VTT, dosentti, yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto

erikoistutkija
Työterveyslaitos

 <https://orcid.org/0000-0002-7011-8536>

Tutkimusta on rahoittanut Suomen Kulttuurirahasto. Olemme kiitollisia YTM Jenni Jaakkolalle avusta käsikirjoituksen työstämisessä.

- Akava (2016). *Selvitys tulevaisuuden työelämästä ja korkeakoulutuksesta*. 2016. Helsinki.
- Austin, J., Stevenson, H. & Wei-Skillern, J. (2006). Social and commercial entrepreneurship: Same, different, or both? *Entrepreneurship Theory & Practice*, 30(1), 1–22. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2006.00107.x>
- Avonius, M., Westinen, J., Kaunisvaara, J., Kestilä-Kekkonen, E., Koivisto, T., Leinonen, N., Rantala, V., Ruotsalainen, T., Tiihonen, A. & Vahvelainen, S. (2016). Koulutusalan yhteys yliopisto-opiskelijoiden poliittiseen orientaatioon. *Politiikka*, 58(1), 7–26. https://paalijarvi.fi/b/koulutuksen_yhteys_yo-opiskelijoiden_poliittiseen_orientaatioon.pdf
- Bayrakova, S. (2015). Most important work values in Bulgarian university students. *Psychological Thought*, 8(1), 68–81. <https://doi.org/10.5964/psyc.v8i1.118>
- Costello, A. B. & Osborne, J. (2019). Best practices in exploratory factor analysis: four recommendations for getting the most from your analysis. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 10, Article 7. <https://doi.org/10.7275/yj1-4868>
- European Union (2023). *Entrepreneurship in education. European Education Area. Quality education and training for all*. <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality-equity/key-competences-lifelong-learning/entrepreneurship>
- Finell, E. & Olakivi, A. (2012). Paikkaidentiteetit pyhtäläisen ajan pyörteessä. Teoksessa K. Helkama & A. Olakivi (toim.) *Pyhtää: yhteiskunnallinen ja psykologinen muutos: sosiaalipsykologista seurantatutkimusta 1975–2007*. Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin yliopisto, 147–169.
- Giurgiu, L. R. & Marica, M. A. (2013). Professional Values in Social Work Students and Mid-career Practitioners: A Comparative Study. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 76, 372–377. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.04.130>
- Helkama, K. (2009). *Moraalipsykologia: Hyvän ja pahan tällä puolen*. Helsinki: Edita.
- Helkama, K. (2012). Arvot ja arvomaailman muutos. Teoksessa K. Helkama & A. Olakivi (toim.) *Pyhtää: yhteiskunnallinen ja psykologinen muutos: Sosiaalipsykologista seurantatutkimusta 1975–2007*. Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin yliopisto, 31–50.
- Helkama, K. (2015). *Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Helkama, K. (2018). Suomalainen identiteetti ja arvot: Sosiaalipsykologista historiaa. *Psykologia*, 53(4), 302–319.
- Helsingin yliopisto (2023). *Helseed 2023 kannustaa opiskelijoita kohti yrittäjyyttä*. <https://www.helsinki.fi/fi/innovaatiot-ja-yhteistyö/innovaatiot-ja-yrittäjyys/hautomo-ja-yrittäjyyspalvelut/helseed-yrittäjyysohjelma>
- Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta (2023). *Yrittäjyys on keino rakentaa yhteisöllisyyttä*. <https://www.helsinki.fi/fi/valtiotieteellinen-tiedekunta/ajankohtaista/yrittäjyys-keino-rakentaa-yhteisöllisyytta>
- Helsinki Think Company (2023). *10 years of impactful entrepreneurship*. <https://www.thinkcompany.fi/>
- Hemingway, C. A. (2005). Personal Values as A Catalyst for Corporate Social Entrepreneurship. *Journal of Business Ethics*, 60(3), 233–249. <https://doi.org/10.1007/s10551-005-0132-5>
- Hytönen, K. & Ilonen, S. (2023). Sisäisen yrittäjyyden merkitys työelämässä. Opiskelijoiden näkökulma. *Aikuiskasvatus*, 43(1–2), 8–25. <https://doi.org/10.33336/aik.125065>
- Jackson, D. & Tomlinson, M. (2019). Career values and proactive career behaviour among contemporary higher education students. *Journal of Education and Work*, 32(5), 449–464. <https://doi.org/10.1080/103639080.2019.1679730>
- Kinnari, H. (2020). Elinikäisestä kasvajasta kyypääomakoneeksi. Elinikäinen oppiminen yrittäjämäisen talouden aikakaudella. *Aikuiskasvatus*, 40(4), 305–319. <https://doi.org/10.33336/aik.100535>
- Knafo, A. & Sagiv, L. (2004). Values and work environment: Mapping 32 occupations. *European Journal of Psychology of Education*, XIX(3), 255–273. <https://doi.org/10.1007/BF03173223>
- Koivula, N. (2008). *Basic human values in the workplace*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Komulainen, K., Hirvonen, I., Kaskes, K., Kasanen, K. & Siivonen, P. (2019). Asiantuntijoita, monitaitoisia ja akateemisia yrittäjiä. Yliopisto-opiskelijoiden aseoituminen akateemisuuteen, työllistettävyyteen ja yrittäjyyteen. *Aikuiskasvatus*, 39(2), 122–137. <https://doi.org/10.33336/aik.82982>
- Korhonen, M. (2012). *Yrittäjyyttä ja yrittäjämäisyyttä kaikille? Uusliberalistinen hallinta, koulutettavuus ja sosiaaliset erot peruskoulun yrittäjyyskasvatuksessa*. Väitöskirja. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Korhonen, M., Komulainen, K. & Rätty, H. (2011). “Not everyone is cut out to be the entrepreneur type”: How Finnish school teachers construct the meaning of entrepreneurship education and the related abilities of pupils. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 56(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/00313831.2011.567393>
- Koskinen, H. (2019). Yrittäjyyteen taika. Yrittäjyyden muotoutuminen korkeakoulujen yrittäjyystoiminnassa. *Aikuiskasvatus*, 39(2), 108–121. <https://doi.org/10.33336/aik.82984>
- Laalo, H. & Jauhainen, A. (2019). Yrittäjyyttä akatemiaan! Suomalaisen yliopistokoulutuksen problematisoituminen yrittäjyysdiskursseissa. *Aikuiskasvatus*, 39(2), 92–107. <https://doi.org/10.33336/aik.82983>

- Lackéus, M. (2015). *Entrepreneurship in education. What, Why, When, How*. Entrepreneurship 360 background paper. Paris: OECD-LEED.
- Licht, A. N. & Siegel, J. I. (2006). The social dimension of entrepreneurship. Teoksessa M. Casson, B. Yeung, A. Basu & N. Wadeson (toim.) *The Oxford Handbook of Entrepreneurship*. Oxford: Oxford University Press, 511–539.
- Liedgren, P. & Elvhage, G. (2015). Social work of the future: Motives and expectations among social work students in Sweden. *International Journal of Social Science Studies*, 3(6), 121–129. <http://dx.doi.org/10.11114/ijsss.v3i6.113>
- Myrly, L. & Helkama, K. (2001). University Students' Value Priorities and Emotional Empathy. *Educational Psychology*, 21(1), 25–40. <https://doi.org/10.1080/01443410123128>
- Niska, M. (2023). Jockeying for Position: University Students' Employability Constructions. *Journal of Education and Work*, 36(4), 284–298. <https://doi.org/10.1080/13639080.2023.2197643>
- Niska, M. (2021a). Challenging interest alignment: Frame Analytic Perspective on Entrepreneurship Education in Finnish University Context. *European Educational Research Journal*, 20(2), 228–242. <https://doi.org/10.1177/1474904120909571>
- Niska, M. (2021b). Konsultointia horisontissa: Uusi työ yliopisto-opiskelijoiden argumentaatiossa. *Kulttuurintutkimus*, 38(2–3), 19–34.
- Niska, M. & Vesala, H. T. & Vesala, K. M. (2012). Peasantry and entrepreneurship as frames for farming: reflections on farmers' values and agricultural policy discourses. *Sociologia Ruralis*, 52(4), 453–469. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2012.00572.x>
- Niska, M., Vesala, H. T. & Vesala, K. M. (2016). The use of social psychology in rural development? Two readings of rural business owners' values. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 26(6), 581–595. <https://doi.org/10.1002/casp.2290>
- Oksanen, K. (2017). Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa Jaettu ymmärrys työn murroksesta. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-432-0>
- Olakivi, A. (2018). *The Relational Construction of Occupational Agency: Performing Professional and Enterprising Selves in Diversifying Care Work*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Opetusministeriö (2004). Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:18. Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80387>
- Pyysiäinen, J. (2011). *Constructing and Negotiating Entrepreneurial Agency. A Social Psychological Approach to Entrepreneurship Discourse in the Farm Context*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Rintamäki, K. (2016). *Työ arjessa: Työn kokemus suomalaisten arkielämässä 2000-luvulla*. Väitöskirja. Annales Universitatis Turkuensis C 427. Turku: Turun yliopisto
- Römer-Paakkanen, T. (2007). "Ei se täällä yliopistolla oikeen kovassa huudossa ole se yrittäjyys... se on toinen maailma" – Korkeakouluopiskelijoiden käsityksiä yrittäjän ammatista uravaihtoehtona. Teoksessa P. Kyrö, H. Lehtonen & K. Ristimäki (toim.) *Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. Teoksessa M. Zanna (toim.) *Advances in Experimental Social Psychology* Vol. 25. New York: Academic Press, 1–65.
- Siivonen, P. (2019). Akateeminen yrittäjyys ja yliopistojen murros. Pääkirjoitus. *Aikuiskasvatus*, 39(2), 90–91. <https://doi.org/10.33336/aik.82981>
- Siltala, J. (2004). *Työelämän huonontumisen lyhyt historia*. Helsinki: Otava.
- Sitra (2011). *Uusi työ*. Elinvoima-foorumi. <https://www.sitra.fi/aiheet/uusi-tyo/>
- Sortheix, F., Chow, A. & Salmela-Aro, K. (2015). Work values and the transition to work life: A longitudinal study. *Journal of Vocational Behavior*, 89, 162–171. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2015.06.001>
- Sorvali, J., Kaseva, J., Vainio, A., Verkasalo, M. & Peltonen-Sainio, P. (2022). Value priorities of the Finnish farmers—Time to stop thinking of farmers as inherently conservative and traditional. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 32(2), 212–240. <https://doi.org/10.1002/casp.2561>
- Tampereen yliopisto (2023). *Yrittäjyys. Tampereen yliopiston opiskelijan käsikirja*. <https://www.tuni.fi/fi/opiskelijan-opas/kasikirja/uni/harjoittelu-ja-tyoelama/urasuunnittelu/yrittajyys>
- Tiikkala, A. (2013). *Yrittäjyyskasvatuksen arvoja etsimässä. Design-tutkimus opettajankoulutuksen opetussuunnitelmien kehittämisessä*. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.
- Tonttila, K. (2010). *Yrittäjyyden arvottaminen akateemisten nuorten argumentoinnissa*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Toros, K. & Medar, M. (2015). Undergraduate students' motives for studying social work: The case of Estonia. *International Journal of Liberal Arts and Social Science*, 3(2), 45–51.
- Ylijoki, O.-H. (1998). *Akateemiset heimokulttuurit ja novisien sosialisatio*. Tampere: Vastapaino.
- Ylöstalo, H. (2014). Työntekijäkansalaisia vai maailman muuttajia? – Opiskelijat uusliberalistisessa yliopistossa. *Sukupuolentutkimus*, 27(4), 5–16.
- Watkins, M. W. (2018). Exploratory factor analysis: A guide to best practice. *Journal of Black Psychology*, 44(3), 219–246. <https://doi.org/10.1177/009579841877180>